

MOMMON AITTA

Iso-Pirttijärven sukuseura r.y.

Iso-Pirttijärven sukuseura r.y.

RUOVEDELTÄ MOMMON AITTA 1400 - LUVULTA

Filosofian maisteri Jorma Heinosen artikkelin pohjalta tehtynä

Seppo Saarinen
Pekka Pirttijärvi

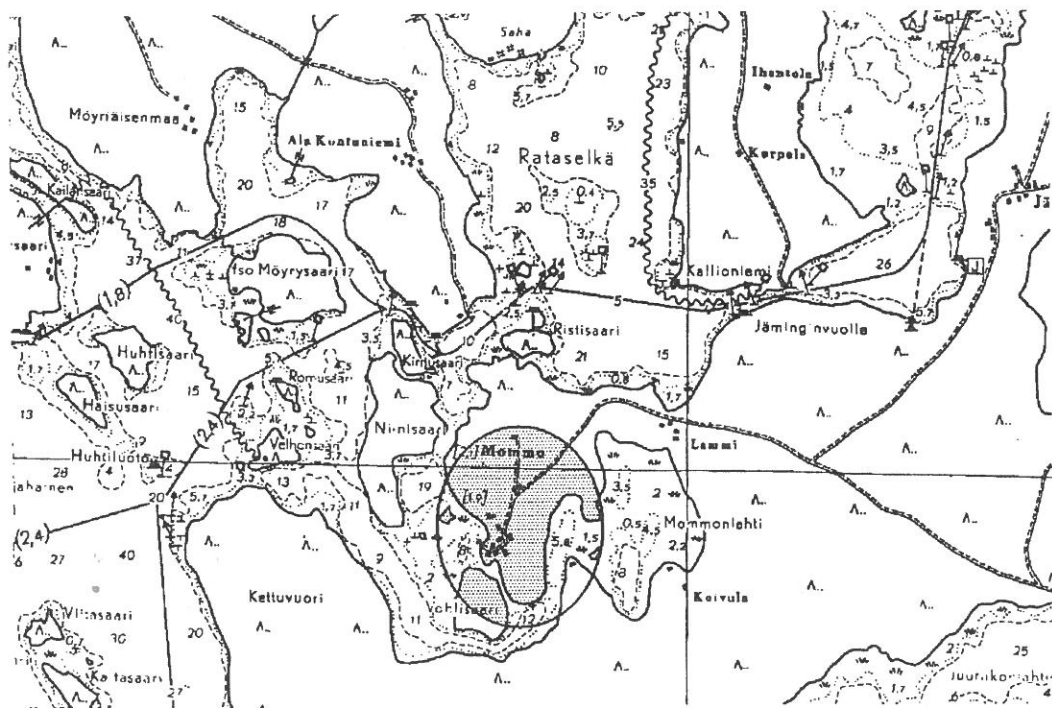
Copyright by Iso-Pirttijärven sukuseura r.y.
Virroilla 1993

SISÄLLYSLUETTELO

Johdanto	1
Karttapiiirros Mommon alueesta	1
Kirrusalmi, kuva	2
Laivalaituri Mommon rannassa, kuva	3
Mommon aitta 1400-luvulta	4
Korjausvuosiluvut 1736 ja 1813, kuva	5
I. Aitan ylöspäin levenevä rakenne	5
Kuva aitan ylöspäin levenevästä rakenteesta	6
II. Kuusikulmaisen nurkan historia	6
Piiirros hirren rakenteesta	6
Siihirsi ja aitan nurkka, kuva	8
III. Länsimaisen aitan jalka	9
IV. Hiirilaudan piiirros	9
Piiirros hiirilaudan tekstistä	9
Aitan ovi, kuva	10
V. Aitan katon materiaali arviointi	10
VI. Aitan oviaukko	11
VII. Yläkerran valoaukko	11
Piiirros sisäportaista ja otsan valoaukosta	12
Aitan etuseinä, kuva	12
Aittarakennuksen yläparvi sisältä, kuva	13
VIII. Otsarakenteen säilytystila	14
Pykäläporras, kuva	14
IX. Yhteenveto aitan rakenteesta ja iästä	15
Aitan takasivu, kuva	15
X. Mommon pihapiirin toinen vanha aitta	16
Uudempi aitta, kuva	16

Johdanto

Kirjoitus on puhtaaksikirjoitettu filosofian maisteri Jorma Heinosen tutkimuksesta Suomen Museoliitolle. Työ jäi kesken Jorma Heinoselta hänen kuoltuaan. Saimme sen Iso-Pirttijärvi ry:n haltuun Mommossa käydessämme kesäretkellä 1990.

Kartta Mommosta

Mommon talo sijaitsee Ruoveden keskustasta etelään noin 10 km linnuntietä mitattuna. Maanteitse matkaa kertyy kaksinkertainen mitta. Talo on Näsijärven vesistön laivareitin välittömässä läheisyydessä pohjoisesta etelään tultaessa heti vesistön kapeimman paikan Kirnusalmen jälkeen vasemmalla puolella. Palovesi etelässä ja Jäminginselkä pohjoisessa ovat lähimmät suuret vedenselät.

Kirnusalmiessa on voita kirnuavan tytön kuva maalattuna kalliokuvaksi

Asutuksen levitessä Suomessa etelästä pohjoista kohden, oli vesistöjen reitit niitä kulkuväyliä mitä pitkin muinainen uudisasukas liikkui. Näsijärven vesistön pohjoinen osa toimi kalastus- ja eränkävintielinkeinojen pyyntialueina 1400-luvulla.

Nykyisen Mommon laivalaituri

Tämän Mommon aitan rakentamisen todelliset tarpeet on luonut toimiminen eräsaaliin varastona ja toisaalta pyyntiretkellä olleen joukon majoituspaikkana. Kuten myöhemmästä Jorma Heinosen tutkimuksesta voidaan todeta on aitan rakenne tällaiseen käyttöön mitä soveliain. 1400-luvun eränkävijä oli tyytyväinen saamaansa katolliseen kuivaan tukipaikkaan kalastus- ja metsästysmatkojensa ajaksi. Mommon sijainti vesistöissä on erinomainen ajatellen keväällä tapahtuvaa tärkeää kalastusta. Aivan lähistöllä sijaitsevat virtapaikat kuten, Jämingin virta pohjoisessa ja Muroleen koski etelässä ovat muinaisen tiedon mukaan olleet, verotuksellisen erityiskohtelun arvoisia kalastuspaikkoja silloisen Ruotsi-Suomen kuninkaankin mielestä.

Mommon talo liittyy sukuumme kanta isämme Juha Isopirttijärvien kautta. Hän polveutuu 10 sukupolven takaa Mommon isännästä Matti Mommoisesta, joka on elänyt Ruoveden Mommassa 1500-luvulla ja kuollut vuoden 1643 jälkeen. Tietenkin Mommoa on asunut myös ennen tätä aikaa isäntiä ja emäntiä, mutta heidän henkilöllisyyttänsä ei ole mahdollista selvittää. Nämä esi-isämme ovat siis eläneet aikaa, jolloin aitta oli jo seissyt satakunta vuotta Mommon vainioilla. Nyt Mommoa asuttaa Ulla Westerholm, hän on Mommon sukua äitinsä Peltolan puolelta.

MOMMON AITTA 1400-luvulta

Vanhimmat aittamme on tavattu vanhan Satakunnan alueelta. Kahdessa aitas-
sa, Ruoveden Mommon ja Kihniön Tarsian, on 1400-luvun vuosiluku. Edelli-
sessä on oviseinällä vasemmalla vuosiluku 1484 tai 1487. Viimeisen numeron
kohdalla on hirren halkeama, joten se voi olla joko 4 tai 7. Kihniön Tarsian
vuosiluku, joka on oven päällä, on aikaisemmin tulkittu v:ksi 1441, mutta tässä
vuosiluvussa on aitan seinä kahden viimeisen numeron kohdalla niin rosoinen ¹
ettei numerosta saa tarkkaa selvyyttä. Omien havaintojeni mukaan vuosiluku
olisi todennäköisemmin joko 1484 tai 1487 eli ehkä sama kuin Mommon aitas-
sa. Molemmat näistä aitoista ovat ammattikirvesmiehen työtä, mutta niiden
tekijä ei liene sama.

Mommon vanha aitta on kaunista käsityötaitoa 1400-luvulta

Mommon aitta kuuluu siis vanhimpiin vuosiluvulla merkittyihin hirsirakennuk-
siin maassamme. Tämän vuosiluvun aitoutta ovat monet epäilleet ja on ollut
syytä epäilläkin. On kuitenkin seikkoja, jotka osoittavat aitan todellakin ole-
van peräisin tuolta ajalta. Mommon aitta ei tällä hetkellä ole siinä asussa kuin

---

¹siihen on ammuttu lyijykuulia, jotka on kaiverrettu puukolla pois ja näin turmeltu nume-
roita.

vanhin vuosiluku edellyttäisi, ja rakennuksen poskihirteen onkin leikattu vuosiluvut 1736 ja 1813, jotka ilmeisesti tarkoittavat korjailuja ja siirtoja.

1736 ja 1813 vuosiluvut ovat selvästi näkyvissä aitan etupuolella hirren sivussa

Aitta kuuluu tyyppiin, joka on ilmeisesti vanhin maamme länsiosissa. Sen päätuntomerkkeinä ovat yläkerran eteentyöntävä otsa ja sivuseinien pidentymät alakerran oviseinällä eli posket. Varsinais-Suomessa on tätä aittamallia havaittavissa harvakseltaan siellä täällä, mutta nuorempi malli, etukatoksellinen suoraseinäinen aitta, on syrjäyttänyt sen jo 1600-luvulta alkaen ja 1700-luvun kuluessa. Runsaimmin esiintyy tämän mallisia aittoja vanhan Satakunnan itäosissa ja läntisellä Uudellamaalla; muualla länsi-Suomessa se ei ole päätyyppinä.

- I. Mommön aitta on vanhojen aittojen tapaan vähän ylöspäin levenevä, mutta ei kuitenkaan niin selvästi kuin 1600- ja 1700-lukujen aitat; yläkerran lattia on n. 10-15 cm alakerran lattiaa laajempi. Jos tarkastellaan rakennusta tasakerrassa, on se massaltaan suunnilleen kuutio. Sivuseinissä on 17 hirttä ja päätyseinissä tasakertaan 18 hirttä, (oviseinässä on otsan alla 11 hirttä, otsassa tasakertaan 8 hirttä eli yhteensä 19 hirttä, mutta yhdestoista hirsistä on tullut kahteen kertaan lasketuksi, koska se on oviseinässä ylimpänä ja samalta tasolta alkaa alin otsan hirsistä). Rakennuksen kehän aloittavat ja lopettavat päätyhirret; sivuseinille jää alas $\frac{1}{2}$ hirren suuruinen aukko lattialaudoille ja ylös vastaavan

suuruinen tila, joten tarvitaan sivuseinän ulkopuolella ylimääräinen kattovuoli, ns. **siihirsi**.

Aitan rakenne on vain hieman ylöspäin levenevä

Aitan poikkihirsiä on myöhemmin lyhennetty. Tämä on tapahtunut ilmeisesti vuonna 1813; vuosiluku 1736 olisi tässä tapauksessa liian varhainen.

Aitan nurkka on ns. sulkanurkka. Se on tavallinen länsisuomalaisissa aitoissa keskiajan lopulta lähtien ja pyöreähirsisissä aitoissa sitä voi tavata aina isonvihan aikoihin saakka. Nurkkalovi on tavalliseen tapaan tehty, tasainen ja hampaaton, hirren viillokset ovat pyöreäpäisiä, mikä on tyyppillistä kaikkein vanhimille aitoille. Sama viillostyyppi esiintyy kaikissa muissakin alueen keskiaikaisissa ja 1500-luvun aitoissa ².

II. Koska tarkastelumme kohteena on erittäin iäkäs aitta, lienee syytä tässä yhteydessä vähän kosketella kuusikulmaisen nurkan historiaa.

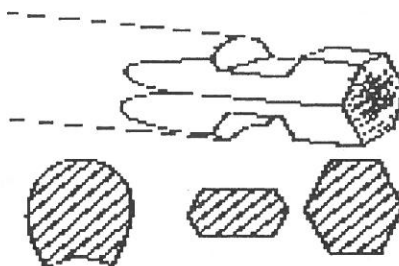
Kuusikulmainen nurkkasalvos on ollut miltei koko maassa tunnettu. Toisilla seuduilla se varsinkin aittarakennuksissa on ollut aivan yleinen, joskus taasen

---

² Kihniön Tarsia, Keuruun Korpi-Jukola, Keuruun Ampiala.

satunnainen, saattaapa toisinaan olla kokonaan tuntematonkin. Selvärajaisten esiintymisalueiden määrittely sen kohdalla ei enää ole mahdollista. Erikoisesti näyttää 6-kulmainen nurkka olleen ammattikirvesmiesten suosima, mikä seikka on pääteltävissä sekä työn laadusta että runsaasta vuosilukujen esiintymisestä; ammattimiehet ovat aina olleet taipuvaisia merkitsemään jollakin tavoin aikaansaamisensa. Karkeana

ajoituksena voitaisiin aittarakennusten suhteen sanoa, että pyöreiden hirsien yhteydessä kyseinen nurkkamuoto kuuluu aikaan ennen vuotta 1700 ja veistettyjen hirsien ohessa noin 1700 - 1800 ajalle.

Sulkanurkka, kuusikulmainen salvosnurkka

Kuusikulmainen nurkka on ajoituksen kannalta tärkeä, mutta on huomattava, että ennen kuin mitään varmoja johtopäätöksiä voidaan tehdä, se on kullakin seudulla tutkittava erikseen. Nurkkamuodot eivät näet kaikkialla noudata samoja lakeja ja eri kirvesmiehet ovat lisäksi painaneet niihin oman yksityisleimansa. Meikäläistä kuusikulmaista nurkkaa ei voida myöskään verrata Ruotsin vastaaviin. Vanhimmat nurkat Ruotsissa on tavattu hyvin tutkitusta Taalain maakunnasta. Tämän seudun kuusikulmaiset nurkat ovat lähinnä itäsuomalaisen yksilovisten nurkkain kaltaisia, jollaisia on turha hakea esim. Länsi-Suomesta. Tosin näyttää kuusikulmainen nurkka Ruotsissa yleistyvän samaan aikaan kuin Suomessakin, eli 1400-luvulla, mutta se jää pois käytöstä jo 100 vuotta aikaisemmin. Kyseisen nurkkamuodon huomattavaa ikää tukee sen suuri levinneisyys Norjasta aina Itä-Siperiaan. Alueen painopiste näyttää kuitenkin aina olleen Itämeren piirissä.

Kuusikulmaisella nurkalla on ollut ilmeiset edellytykset syntyä salvostekniikan piirissä tavallaan itse rakentamistyön puhtaasti teknisenä sivutuotteena. Kun pyöreään hirteen tehdään nurkka, joudutaan hirren päätä ohentamaan molemmilta sivuilta sekä ala- että yläpuolelta. Jotta nurkka tulisi tiiviiksi, estäisi sivusuuntaan tapahtuvan liikkumisen sekä painuisi tasaisesti seinän laskeutuksessa, olisi kaulan oltava kiilamainen ja loven tulisi vastaavasti suipeta. Tämä aiheuttaa sen, että hirren kaulan poikkileikkaus tulee kuusikulmaiseksi. Sama muoto syntyy veistettäessä itsestään myös nurkanpäähän, ellei sitä pyritä muulla tavalla muotoilemaan. Veistetyssä hirressä esiintyvä kuusikulmaisuus on sen sijaan tahallisesti aikaansaatu, luonnollisin olisi suora nurkka.

Kuusikulmainen nurkka olisi siis saattanut syntyä salvosrakennuksissa puhtaasti teknillisistä syistä. Mutta yhtä hyvät edellytykset tähän on tarjonnut myöskin kehysrakenne, sillä sen sekä varsinaisissa runko-osissa että täytelankuissa, olivatpa nämä sitten pystyssä tai vaakasuorassa, on havaittavissa saman muodon tavoittelua. Kehysrakenteen lankut ovat lautamaisiksi halottuja ja

veistettyjä hirsiiä. Kun puu halkaistaan keskeltä, joudutaan tällöin rikkomaan lujaa ydinpuuta. Jotta molempiin puoliskoihin saataisiin mahdollisimman paljon lujutta, on varottava rikkomasta tai veistämästä jäljelle jäänyttä ydinpuun osaa. Kun lankun reunoja joudutaan liitosten takia ohentamaan, jää keskusta näin harjavaksi ja lankusta tulee poikkileikkaukseltaan prismaattinen. Tällaisia seinälankkuja ja patsaita on tavattu jo 900-luvulta lähtien. Vielä tänä päivänäkin useimmissa Visbyn varho-patsastaloissa on käytetty tällaista seinämateriaalia.

Seinän ulkopuolella katonrajassa viistoksi veistetty siihirsi. Seinähirren päät selvästi kuusikulmaisia.

Vanhin tunnettu

esimerkki poikkileikkaukseltaan täysin 6-kulmaisesta hirrestä, joka on kuullut varho-patsarakenteisen talon kehukseen, on Gotlannin Martenbosta; 1200-luvun puolivälissä rakennetusta kirkosta löytyi kaksi muurauksenyhteydessä seinään jätettyä hirrenpätkää, jotka ovat siis olleet peräisin jostain kirkkoa vanhemmasta rakennuksesta.

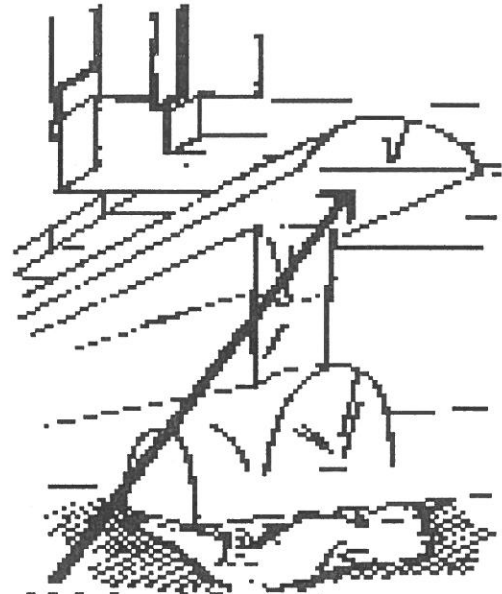
Molemmilla edellämaituilla selityksillä lienee merkitystä pyrittäessä selvittämään kuusikulmaisen nurkan syntyä, mutta lisäksi on kuitenkin erittäin huomattavana tekijänä otettava huomioon arkkitehtoninen motiivi. Kuusikulmaisten nurkanpäiden muodostavaa ketjua on sittenkin katsottava enemmän esteettiseksi kuin teknilliseksi tuotteeksi. Jo nurkan yksityiskohtien huolellinen viimeistely ja viillosten tasaisuus viittaavat tähän. Kuusikulmaista nurkkaa

voidaan verrata tiiligotiikan suosimaan hammaslistaan ja pylväänä saadaan nurkkarivistä kartiopofiilinen, mikä aihe myöskin on lähinnä goottilainen. Kysymyksessä oleva nurkkamuoto on siis luonteeltaan yhdistettävissä pohjoismaiseen puugotiikkaan.

III. Länsi-suomalaisiin aittoihin kuuluu olennaisena osana jalka, joka kannattaa aittaa, eristää lattian ja seinähirret maaperästä ja päästää tuulen alustaan pitämään sen kuivana. Useat aitat ovat kuitenkin kokeneet myöhemmin aikoina siirtoja ja muutoksia, joiden johdosta alkuperäinen rakenne ei ole tarkasti todettavissa. Niin on asia myöskin Mommon aitassa. Viimeksi aitassa on ollut lankkujalka eli neljän hirren muodostama kehikko, jonka päällä on syrjälleen asetetut lankut ja näiden päällä vankat hiirilaudat, joiden alapuoli on suora, yläpuoli kupera. Nämä hiirilaudat kannattavat päätyseiniä ja lattian välityksellä sivuseiniä. Lattialaudat ovat siis oveen nähden poikittaissuunnassa, mikä piirre on ominaista patsasjalkaisille aitoille.

Mommon aitassa on siis alunperin todennäköisesti ollut patsasjalka, joka on korvattu jonkin myöhemmän korjauksen yhteydessä lankkujalalla. Tämä on ilmeisesti tapahtunut vuonna 1736³. Tämä jalkamuoto on yleinen lounais-suomalaisissa etukatoksellisissa aitoissa ja onkin nähtävästi tältä taholta lainattu. Se syntyy jossain Turun seuduilla uuden ajan alkupuolella ja leviää Lounais-Suomeen 1600-luvun lopulta lähtien, vakiintuen 1700-luvulla.

Hiirilauta

Hiirilauta, josta teksti löytyi.

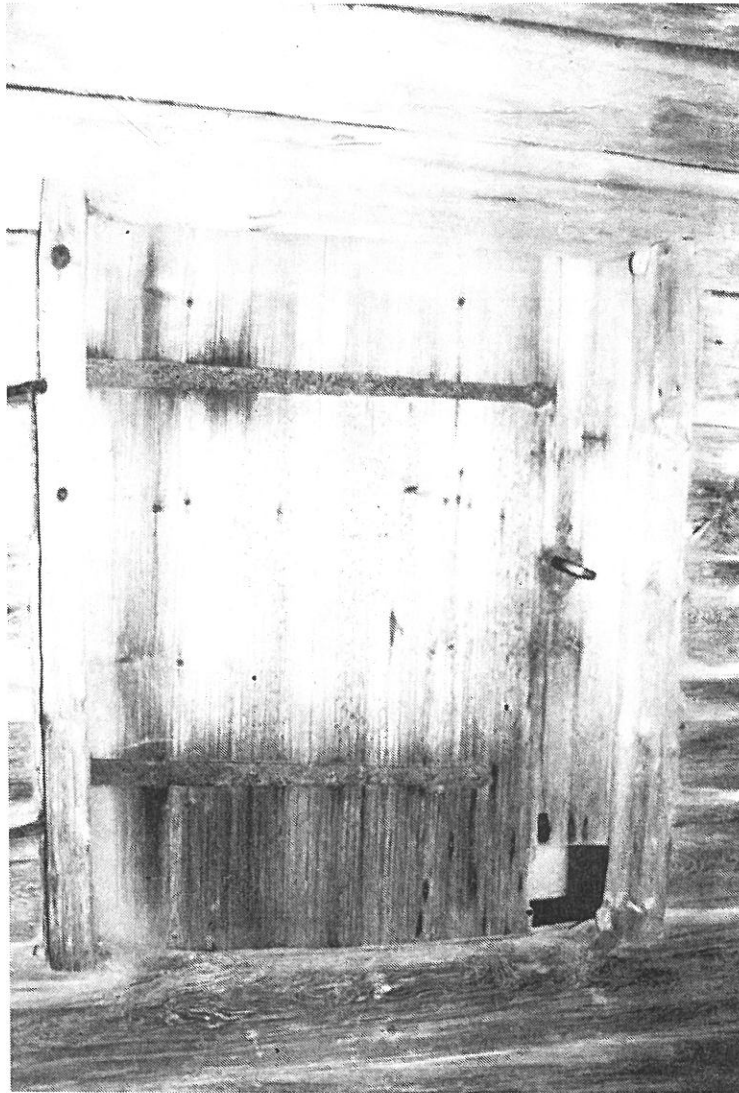
IV. Vuonna 1959 löytyi aittaa korjattaessa hiirilautaa kannattavasta parrusta mielenkiintoinen kirjoitus, jonka Ahti Rytönen on osoittanut arkkivirren katkelmaksi ja ajoittanut sen aikaisintaan 1600-luvun lopulle. Kirjoitus saattaa siis olla peräisin juuri vuodelta 1736. Kirjoituksen teksti: SIU-
NAA, JEESUS, VÄHÄ SAALIS
SIIS, KUIN LIENEE MEITÄ!

SIUNA
SEUAK
ABALIZI
ZCUIN
LIENEM
EITA

Hiirilaudan kirjoitus

³ Jos jalan uusinta olisi tapahtunut v. 1813, olisi silloin todennäköisemmin käytetty salvosjalkaa, joka yleistyy pikkuvihan jälkeisellä rakennuskaudella, siis 1740-luvulla.

Mommon aitan alalattia on jykevästä lankuista, joiden leveys vaihtelee 34 - 41 cm välillä.

Aitan ovi.

- V. Pyrittäessä ratkaisemaan Mommon aitan varhaisempaa kattamistapaa joudutaan jo turvautumaan arveluihin. Pienen vihjeen kattorakenteesta antaa aitan lattiarakenne ja hirsien keskenäinen järjestys. Kuten edellä tuli mainituksi, aloittavat päätyhirret rakenuksen kehän ja lopettavat sen tasakerrassa. Ylimmän sivuseinähirren yläpuolelle jää tällöin puolen hirren suuruinen tila, joten ylin sivuseinähirsi ei sovellu katon kannattajaksi vaan on sen ulkopuolelle asetettava ylimääräinen kattovuoli, ns. siihirsi. Katon alusrakenne, jossa on neljä vuoliaista, ei sinänsä viittaa harjapuikolliseen malkakattoon, jossa ta-

vallisimmin esiintyy vain kaksi vuoliaista (1+1), mutta poikittaislattian alueella on vuoliaisten lukumäärä jo tämänkokoisissa aitoissa vähintään 4. Jos vuoliaisten lukumäärä olisi vielä suurempi, voitaisiin melko varmasti päätellä aitassa olleen räystäskourullisen malkakaton. Molemmat edellämäinitut kattamismuodot ovat mahdollisia. Ehkä on aitassa alunperin ollut räystäskourullinen malkakatto, joka myöhemmin 1736 on muutettu harjapuikolliseksi ja viimein 1800-luvun lopulla (?) pärekatoksi. Sisämaan ja rannikkoseudun välimaille jää alue, jossa esiintyy paljon sekamuotoja. Varmoja päätelmiä ei voida tehdä ennen kuin nämä alueet on tarkasti tutkittu.

- VI. Aitan oviaukko on melko tilava (100 x 83 cm). Ovi (115 x 92 cm) on saranoitu vasempaan pihtipieleen ja sille on tehty syvä loveus aukon sisäpuolelle. Pihtipielet on kiinnitetty kulmista puunauloilla seinähirsiin ja saranapuolta vahvistavat lisäksi saranakoukkujen päät, jotka on kotkattu ulkopuolelle. Ovi on kolmesta laudasta; sen sisäpuolta tukevat pienat ja ulkopuolta lehtipäällysteiset pitkät saranaraudat. Lukko on pysty puinen koppelukko, jonka avain toimii samalla vetimenä; lukkokilpi on herttamainen. Oven oikeassa alakulmassa sijaitsee tavanomainen kissanreikä.

Ovi ei ilmeisestikään ole alkuperäinen. Aukkoa on myöhemmin suurennettu ja alkuperäinen pihtipielirakenne hävitetty ja ilmeisesti korvattu yksinkertaisemmalla. Saranaraudat ja lukkokilpi viittaavat lähinnä barokkiajalle, 1600-luvun lopulle tai 1700-luvun alkuun. Oviaukko ja ovi on siis varsin todennäköisesti tehty vuonna 1736. Itse oven rakenne taas on keskiaikainen.⁴

Ovi aukeaa siis sisäänpäin ja koska saranapuoli on vasemmalla saa aitan oikea puolisko eniten valoa oven ollessa avoin tai raollaan. Sen vuoksi on yläkertaan johtavat portaat ja porrasaukko sijoitettu oikeaan alanurkkaan. Muuta valoaukkoa, kissanreikää lukuunottamatta, ei alakerrassa ole. Oven ollessa suljettuna ja silmän totuttua hämärään, riittää yläkerran kolmesta valoaukosta tuleva valo havaitsemaan porrasaukon ja lyhyen kulkutien ovelle.

- VII. Mommon aitan yläkerrassa on kolme valoaukkoa: otsassa 9 hirsi, vasemmalla sivuseinällä 14 ja 15 hirren välissä ja takana 18 ja 19 hirsikerran välissä. Ne eivät ole aivan samansuuruiset. Otsan ja sivuseinän aukot ovat rakomaisia, pituus 30-34 cm ja korkeus 4-5 cm. Peräseinän aukko on kyllä ulkopuolelta katsoen rakomainen, korkeus 7 cm, mutta laajenee sisään päin 24 x 15 cm kokoiseksi.

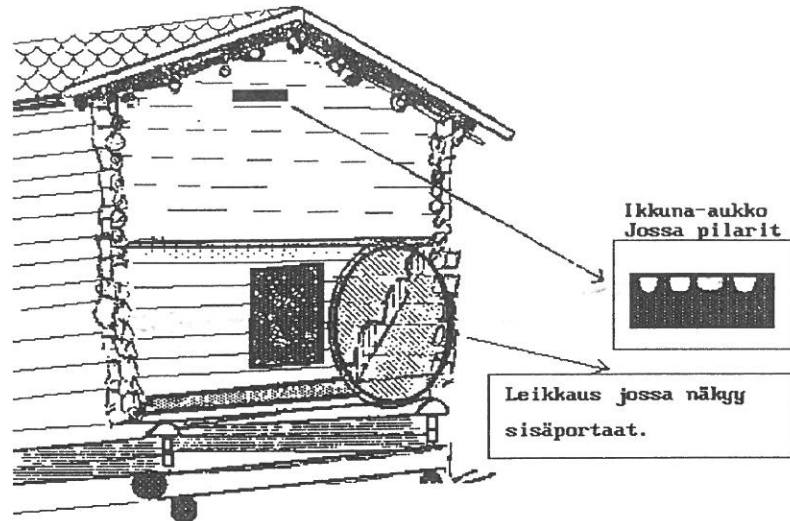
---

⁴ Oviaukkoa varten on seinähirsiä ohennettu komein pieliviilloksin, jollaisia tavataan useissa muissakin vanhemmissa aitoissamme.

K a p e a
m i l t e i
r a k o m a i
n e n v a l o
a u k k o
e s i i n t y y
v a i n v a n
h i m m i s s a
a i t o i s s a m
m e ⁵.

A j a l l i s e s t i
s i t ä s e u r a a
m a t a l a
s u o r a k a i
t e e n m u o t o i n e n
a u k k o , j o k a n ä y t t ä ä o l e v a n v a r s i n t y y p i l l i n e n 1 6 0 0 - l u v u l l e .

Mommon aitan leikkauskuva, jossa näkyy epäsymmetrinen valoaukko ja portaat

Valoaukko on etuseinässä epäsymmetrisesti vasemmalla keskiviivasta.

⁵ mm. Kihniön Tarsian aitassa.

1600 -luvun lopulle yleistyy neliömäinen valoaukko, joka pysyy käytössä aina vuoden 1800 tienoille, muuttuen tämän jälkeen suureksi luukulliseksi aukoksi. Valoaukon muoto ja sijoituspaikka ovat tarkempia aitan iän määrittämisperusteita. Tässä tapauksessa, kun valoaukkojen asu on vanhin mahdollinen, tämä tukee aitan ajoittamista keskiajalle. Lisäksi on huomattava, että **Mommon aitan otsan valoaukko on ulkonäöltään ainoa laatuaan maassamme**. Aukon yläreunaan on kirveellä tehty lovia, jotka muistuttavat suuresti keskiajan kaariaukkoja. On mahdollista, että näihin kaariin on aikaisemmin liittynyt pieniä pylväitä - joko koristeena tai estämään lintujen pääsyn sisään - mutta niiden asua ei ole enää määriteltävissä. Lähimmät esikuvat tämäntapaisille valoaukoille tavataan norjalaisista aitoista ja luhdeista; varsin tavallisiahan ne ovat keskiaikaisissa kivirakennuksissa. Myös tämän valoaukon sijoitus viittaa keskiajalle. Ei ole mitenkään käsitettävissä, että uudella ajalla olisi valoaukot voitu sijoittaa epäsymmetrisesti fasadiin nähden; renessanssityyli vaati ehdottomasti symmetriaa. Miksi tämä valoaukko on sivussa? Selitys on perin yksinkertainen, kun tarkastellaan vastaavaa seinää sisältä ⁶. Valoaukko sattuu keskele yläkerran ovenpuoleista lattiaa. Tämä lattia-ala, joka porrasaukon takia on peräosaa kapeampi, saa valoa myös sivuseinän valoaukosta. Näyttää siis siltä, että on haluttu etuosaan runsaammin valoa, ehkä sen takia, että tätä aitan osaa on käytetty oleskelu ja makuupaikkana. Yläkerrassa on myös havaittavissa merkkejä tulenpidosta, savusta tummuneita seinähirsisiä.

Yläkerta sisältäpäin kuvattuna. Valoaukko keskellä kuvaa. Tulenpidon merkit näkyvät mustuneina seinähirsinä.

⁶ Vertaa poikkileikkauskuvaa.

VIII.

Otsassa oleva laarintapainen säilytystila lienee ollut varattu aitan a s u k k a a n henkilökohtaisille varusteille, Pykäläporras aseille ja

vaatteille. Peräosan vähän korkeampi laari on ehkä ollut eväitä varten. Muualla yläkerrassa on voitu säilyttää esim. pyyntivälineitä. Alakerrassa on ollut kaksi laaria, toinen suuri 4-osainen peräseinällä ja toinen ovesta katsoen vasemmalla. Muu osa lattiaa on vapaana, vain oikeassa etunurkassa on yläkertaan johtava 5-askelmainen pykäläporras.

IX.

Edellä olevan katsauksen perusteella voimme tehdä Mommon aitasta seuraavan yhteenvedon:

- Useat säilyneet yksityiskohdat viittaavat keskiajalle ja tukevat 1400-luvun vuosiluvun aitoutta. Tänä aikana on aitassa todennäköisesti ollut patsasjalka, räystäskourullinen malkakatto ja nykyistä pienempi ovi.
- Vuonna 1736 on aitta korjattu perusteellisesti; patsasjalka on muutettu lankkujalaksi, ovi on saanut nykyisen asunsa ja mahdollisesti on katon malkojen tukeminen siirtynyt räystäältä harjalla. Aitan jalkaa uusittaessa on hiirilautaa kannattavaan palkkiin tehty kirjoitus.
- Vuonna 1813 on aittaa ehkä korjailtu ja samalla lyhennetty rappeutuneita poskihirsiiä.
- Aitan viimeinen kunnostus on suoritettu vuonna 1959, jolloin koko jalkarakenne uusittiin. Tämän jälkeen on aittaa käytetty kesäisenä oleskelu- ja makuupaikkana.

Aitan takasivu

- X. Mommon pihapiirissä on myös toinen aittarakennus. Tämä aitta ei ole niin vanhaa perua kuin tutkimuksen kohteena oleva aitta. Nuorempi aitta on rakennettu 1800-luvulla. Aitan mitat ovat selvästi pienemmät kuin tutkimuskohteena olevan vanhan aitan. Etusivulla oleva kissanaukko on normaalista poiketen tehty alimpaan hirsikertaan. Aitan rakenne on ylöspäin levenevä. Hirsien salvos on nelikulmainen sulkanurkka.

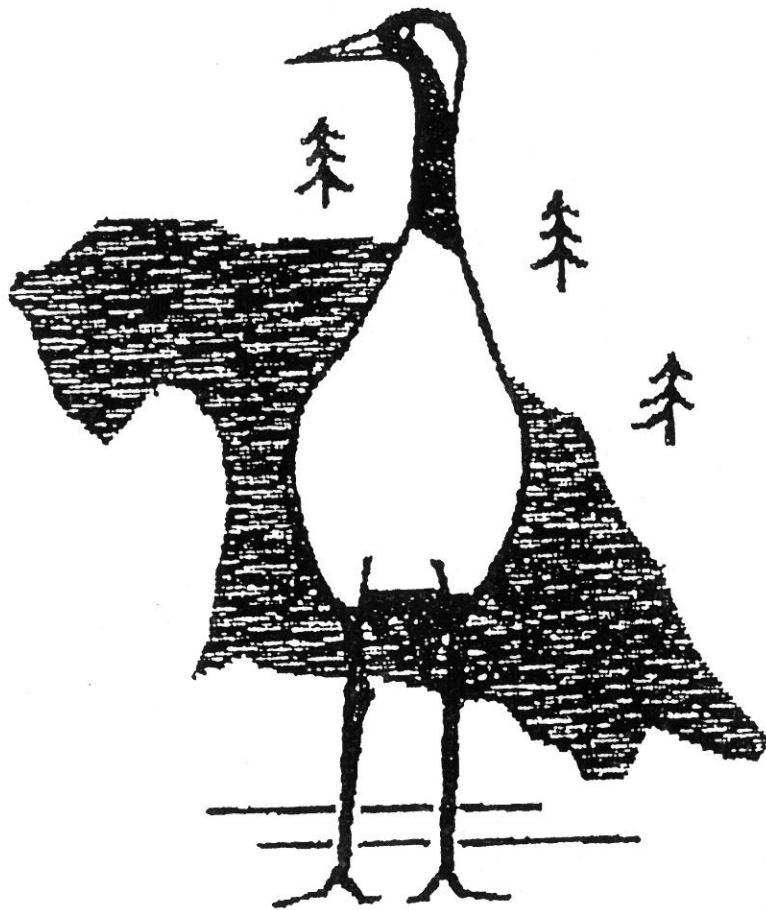
Tämän uudemman aitan rakennustapa on hyvin lähellä sitä tavallista aitanrakennustapaa, jota tapaa Ruoveden alueella vieläkin melko runsaasti.

Näiden kauniiden vanhojen hirsirakennusten arvo on onneksemme Mommassa aikoinaan ymmärretty ja näin ovat aitat nyt meidänkin ihailtavanamme. Puun säilymiseen on vaikuttanut ratkaisevasti se, että katot ovat pidetty aitoissa kunnossa.

Uudempi aittarakennus

- XI. Iso- Pirttijärven sukuseuran puolesta Jorma Heinosen kirjoituksen puhtaaksi-kirjoituksen aloitti 25.09.1990 Seppo Saarinen. Kirjoitukseen on liitetty kuvitusta, joka alkuperäisessä tekstissä on jäänyt puuttumaan. Suurin osa kuvista on tehty Pekka Pirttijärven ottamasta valokuvamateriaalista.

ISBN 951-9293-17-5